

1.4 LES XIFRES DE L'ECONOMIA SOCIAL A LES ILLES BALEARS

Margalida Albertí Garau i Anna Grau Casajust

Les memòries del Consell Econòmic i Social (d'ara endavant, CES) de les Illes Balears incorporen, des dels seus inicis l'any 2001, un apartat dedicat a l'economia social, donant compte així de la importància que té aquest sector en la configuració del model econòmic i social de les Illes, encara que sigui més en termes més qualitius que quantitius.

No resulta fàcil definir l'economia social, ja que es tracta d'un sector molt plural en el que coexisteixen moltes realitats amb estatuts jurídics molt diferents. Per una definició acotada i més o menys consensuada del terme es pot recórrer a la Llei espanyola 5/2011, de 29 de març, d'economia social, on es defineix com *el conjunt d'activitats, econòmiques i empresarials, que en l'àmbit privat porten a terme a aquelles entitats que persegueixen l'interès econòmic o social, o ambdós*, de conformitat amb els següents principis: (1) primacia de les persones i de la finalitat social sobre el capital; (2) aplicació dels resultats obtinguts de l'activitat econòmica principalment en funció del treball aportat (3) promoció de la solidaritat interna i amb la societat que afavoreixi el compromís amb el desenvolupament local, la igualtat d'oportunitats entre homes i

dones, la cohesió social, la inserció de persones en risc d'exclusió social, la generació d'ocupació estable i de qualitat, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la sostenibilitat i (4) independència respecte als poders públics.

Segons estableix la Llei, formen part de l'economia social les següents entitats: les cooperatives; les societats laborals; les societats agràries de transformació; les confraries de pescadors; les mutualitats; els centres especials d'ocupació; les empreses d'inserció; les associacions vinculades al moviment de la discapacitat i de la inserció de persones en exclusió i les fundacions; així com aquelles entitats que realitzin activitat econòmica i empresarial regida pels principis exposats anteriorment.

A efectes estadístics tampoc no resulta una tasca fàcil quantificar l'economia social atès que no existeix una font d'informació que aglutini totes les entitats que en formen part, sinó que s'ha de recórrer a diferents fonts estadístiques que sovint no són concordants. L'agència estadística europea, l'Eurostat, que harmonitza les estadístiques nacionals, distingeix entre productors de

mercat (és a dir, empreses que actuen en els mercats amb competència) i els productors de no mercat. Entre els productors de mercat es pot diferenciar entre societats no financeres i institucions financeres. No obstant això, aquesta estadística no està disponible a l'àmbit autonòmic. El Directori d'Empreses de l'INE i el Ministeri de Treball i Economia Social també disposen d'algunes dades en aquest sentit, encara que, com en el cas de l'Eurostat, estan fragmentades i limitades pel que fa a les comunitats autònomes. Altres fonts estadístiques són l'Ibestat la Direcció General de Treball i Salut Laboral i la Direcció General de Promoció Econòmica, Emprenedoria i Economia Circular.

La diagnosi estadística de l'economia social de la Memòria del CES analitza, principalment, les entitats catalogades com a societats no financeres productores de mercat i integra les cooperatives, les societats labo-

rals, les societats agràries de transformació, les confraries de pescadors i els centres especials d'ocupació, ja que són les entitats de les quals es disposa de més informació estadística, tot i que quan hi ha dades disponibles de les altres fonts esmentades també s'integren. Així, les dades que es presenten s'han d'analitzar des del prisma que, segons les fonts utilitzades, poden donar resultats diferents.

EL PES DE L'ECONOMIA SOCIAL A LES ILLES BALEARS

De conformitat amb les dades que ofereix l'Ibestat del Directori d'Empreses (DIRCE) i les altres fonts detallades en la taula següent, el percentatge d'empreses de l'economia social respecte el nombre total d'empreses de les Illes Balears els cinc darrers anys és aproximadament del 2 %, percentatge que s'ha mantingut quasi invariable.

Nombre d'empreses per condició jurídica de l'economia social a les Illes Balears (2010-2020)						
	Societats cooperatives (DG de Promoció Econòmica, Emprenedoria i Economia Social) (*)	Societats laborals anònimes i limitades (DG de Promoció Econòmica, Emprenedoria i Economia Social)	Altres tipus	Total economia social	Totals empreses a les Illes Balears (DIRCE)	Percentatge empreses economia social (**)
2010	214	545	–	–	89.562	–
2011	221	546	–	–	87.461	–
2012	223	546	–	–	85.372	–
2013	234	546	–	–	85.044	–
2014	244	544	–	–	84.270	–
2015	260	535	–	–	87.111	–
2016	263	520	987	1.770	89.341	1,98 %
2017	273	508	1.035	1.816	93.067	1,95 %
2018	274	482	1.103	1.859	96.638	1,92 %
2019	276	477	1.159	1.912	98.712	1,94 %
2020	295	473	1.190	1.958	100.022	1,96 %

Font: Directori d'empreses (DIRCE), Ibestat; Direcció General de Promoció Econòmica, Emprenedoria i Economia Social i elaboració pròpia

(*) Incloues 4 microcooperatives inscrites el 2019 i 15 el 2020. (**)El càlcul del percentatge és una aproximació.

LES COOPERATIVES I LES SOCIETATS LABORALS

Segons el Ministeri de Treball i Economia Social, que analitza les dades de les cooperatives i les societats laborals per comunitats autònomes, les Illes Balears són a la cua respecte d'Espanya del nombre de cooperatives i societats laborals (limitades i anònimes) i en el nombre de treballadors i treballadores.

Font: Ministeri de Treball i Economia Social

El grup més nombrós de treballadors i treballadores de l'economia social a les Balears, tal com passa en el total de l'economia, és el de les persones ocupades en el sector serveis, amb un 8,1 %; seguides de les de la indústria (4,7 %), de la construcció (7,8 %) i de l'agricultura (5,5 %).

Font: Ministeri de Treball i Economia Social

Si ens centrem en les cooperatives, la major part són de treball associat (63,4%) seguides de les agràries (15,3%). Cal remarcar que van prenent importància les cooperatives d'habitatge, lligades a la problemàtica de l'habitatge a les Illes, que actualment representen el 6,4% del total, amb 19 cooperatives l'any 2020. A Eivissa, les cooperatives d'habitatge assoleixen fins gairebé una quarta part del total.

Font: Direcció General de Promoció Econòmica, Emprenedoria i Economia Social i Circular

Per últim, és un fet que les crisis suposen un punt d'inflexió en el sorgiment de coopera-

tives. En el següent gràfic, on es mostren les cooperatives noves constituïdes per any (la dada de 2021 és fins al juny), es pot observar com en els anys posteriors a la crisi de 2008 van anar augmentant. El 2020, es van constituir a les Illes Balears 22 cooperatives, un 366% més que l'any anterior.

Font: Ministeri de Treball i Economia Social

ENQUESTA SOBRE LES ENTITATS DE L'ECONOMIA SOCIAL DE LES ILLES BALEARS

El CES de les Illes Balears en col·laboració amb la Xarxa d'Economia Alternativa i Solidària Illes Balears (REAS Illes Balears) va posar en marxa l'any passat una prova pilot: «Enquesta sobre les entitats de l'economia social de les Illes Balears 2020». L'objectiu era conèixer millor l'impacte de l'economia social a les Illes Balears i aportar més visibilitat a aquest sector, però només s'hi van recollir informació sobre 49 empreses i organitzacions de l'economia social.

De les entitats que van respondre, més de la meitat (55 %) són productors de mercat i només un 9 % no formen part de cap xarxa. Una tercera part pertanyen a la Unió de Cooperatives de Treball Associat de les Illes Balears (UCTAIB), i un 22 %, a la Xarxa d'Economia Alternativa i Solidària (REAS) de les Illes Balears. Entre les xarxes que representen cadascuna d'aquestes un 4 % dels enquestats hi ha: la Xarxa per a la Inclusió Social EAPN Illes Balears, Mercat Social i la Xarxa de Pagesos Ecològics de Balears. I entre les que representen cadascuna d'aquestes un 2 % dels enquestats es troben: el

Fòrum per la Qualitat (FOQUA), Cooperatives Agroalimentàries de les Illes Balears, la Coordinadora Balear de Persones amb Discapacitat, Escoles Municipals, l'Associació Espanyola de Recuperadors d'Economia Social i Solidària (AERESS), Federació de Cooperatives, Federació Salut Mental i la Federació de Persones amb Discapacitat Física i Fisicopsíquica (Predif-ib).

Pel que fa a les activitats entre les entitats enquestades la major part pertanyen al sector de l'educació (20 %). Un 12 % a activitats de serveis socials sense allotjament i un 11 % corresponen al sector primari. Un 9 % desenvolupen activitats professionals, administratives i Administració pública. Un 8 %, energia, aigua i residus. Un 4 %, construcció i indústria, respectivament. Amb un 3 %, cadascuna d'aquestes: comerç i hostaleria, transport i comunicacions, activitats associatives, activitats en establiments residencials. Finalment un 1 % correspon a activitats financeres i immobiliàries.

Un 37 % de les entitats que van respondre tenen uns ingressos de menys de 50.000 euros, si bé un 29 % tenen ingressos per més de 500.000 euros i un 14 % se situen en un interval de 100.000 a 199.999 euros. La mitjana d'aquests ingressos correspon majoritàriament a ingressos privats (48 %). Més d'un 60 % de les empreses i organitzacions enquestades tenen entre 10 i 49 treballadors. Més del 40 % d'aquestes empreses i organitzacions tenen entre 10 i 49 socis. Pel que fa a voluntariat, un 40 % no en té, gairebé una tercera part en té de 10 a 49, i un 22 % en té de 50 a 99.

L'ECONOMIA SOCIAL COM A EINA DE TRANSFORMACIÓ SOCIAL

Com s'ha pogut veure, l'estudi de l'economia social a les Illes Balears té dues limitacions: d'una banda, resulta difícil quantificar-la; de l'altra, el poc pes que té en el conjunt de l'economia en limita la seva visibilització.

No obstant això, sí que hi ha un interès creixent en l'economia social com a motor de transformació. I és que, en bona part, el concepte d'economia social va lligat al de transformació i canvi social. L'economia social cerca superar molts dels valors imperants en l'economia a través de les economies locals, de noves formes de treball, de la subordinació de la producció a les necessitats, de la protecció del medi ambient, al mateix temps que es busca una manera de fer que superi les carències del capitalisme i de la gestió pública. Per aquestes raons, alguns autors situen a l'economia social entre l'economia pública i l'economia privada capitalista.

Són molts els estudis que mostren com l'economia social crea llocs de treball amb més bones condicions laborals, amb més participació femenina -també en els llocs de presa de decisions- i com són més respectuoses amb el medi ambient i, a més, està més arrelada en l'àmbit local. Així, l'economia social aporta nous significats a la pràctica productiva afegint-li una funció social. Fomenta formes de relació que posen la resolució de les necessitats personals i col·lectives en el centre de la seva activitat i ho

fa des d'uns valors i unes pràctiques que no subordinen el que és social a l'economia.

Les crisis suposen un punt d'inflexió en l'economia social i, més concretament, en el sorgiment de les cooperatives, en un intent de suplir la inacció dels estats en assegurar unes dignes condicions de treball i a causa del limitat èxit de les polítiques tradicionals d'ocupació. Més enllà del pluralisme que caracteritza l'economia social, les entitats que en formen part tenen un fort nucli identitari comú, amb profundes arrels històriques, creades per resoldre i satisfer les necessitats de les persones i dels grups socials i no per donar cobertura a inversors o empreses capitalistes. Donar impuls a l'economia social mitjançant polítiques que incentivin la seva creació pot ser una bona inversió cap a una societat més justa, equitativa i sostenible.